

Ruski novelisti.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Akil Volinskij (St. Peterburg).

I.

moderni ruski novelistiki ne moremo pisati, če ne pokažemo poprej, kakšno ulogo sta igrala v njej Tolstoj in Dostojevskij. Začenjam s Tolstim — ne zato, kakor bi bil on bliže moderni novelistiki — narobe, bliže ji je Dostojevskij — nego zato, ker se je v njem jasno izrazila in osvetila značajna črta normalnega Rusa. Analizo treba začeti z normalnim Rusom, kajti samo ob primeri z normalnim nam postanejo jasne tudi razlike od normalnega tipa, male in velike, slučajne in mnogoznačilne.

Tolstoj je sila normalen Rus. Na poslednjem portretu, ki ga je ustvaril eden najnadarjenejših ruskih umetnikov, Rjepin, stoji Tolstoj bos v svoji vsakdanji delavski bluzi, s prsti za pas zataknjenimi, gologlav, z otožnim, zamišljenim izrazom v obličju. Jaz sem videl Tolstega in govoril ž njim še takrat, ko je, čeprav je že bil star, napravil name vtisk nekake gibčne moči. Te košate obrvi, resno štrleče nad jeklenosivimi očmi z jasnim, bodečim pogledom, široka brada in velike brke, okrožujoče upadle ustnice, in pri vsem tem nagel govor, hitre geste: — vse to si zapomniš in ne pozabiš nikdar. Vse to vidiš na portretu Rjepinovem, seveda v ublaženi obliki. V tej podobi ugiblješ utrujenost življenja, veličastno dušno zatišje, kateremu se bliža prav od daleč smrt. Kadar Tolstoj umrje, kadar umolkne šumni ocean misli, ki jih je izražal, in pa utihne njegova borba proti temeljem človeške družbe in države, takrat nam stopi še jasneje in še bolj umetniško pred oči njegova osebnost, in takrat nam postane še bolj jasno in razumljivo, da je v njem živelo, delovalo in mislilo mnogomilijonsko kmečko carstvo, ki je dospelo v njem do visoke zavednosti. Takega kmeta ni na celem svetu, zato ker na celem svetu ni takšnega kmečkega carstva. To je poezija preprostosti in višje človečnosti. Ruski kmet razorava svojo zemljo s svojim plugom in ljubi to zemljo, on ljubi svojega konja, ki mu povrača ljubezen s svojo nemo ljubeznijo. In ta zemlja in plug in konj in sam kmet in vse njegovo domače poslovanje in vse vaške razmere — vse to se zliva v nekaj enotnega, v nekaj organsko celotnega. Vse to napaja neko občno nedoločljivo čustvo, neka občna razpoloženost.

Dozdeva se ti, če položiš uho na rusko zemljo, da zaslišiš v njej tih šum, nekoliko otožen, ali mehek kakor kmečke misli. Ta zemlja hujša, ne daje dovolj plodu, no pri vsem tem se ti dozdeva, kakor da bi zemlja sama trpela in stokala, odgovarjaje na stoke ruskega orača. Nikjer na svetu ne čutiš tako globoke, lahko rečemo, mistične vezi med človekom in zemljo kakor ravno v Rusiji, v ruski vasi. Nadarjeni ruski človek raste in dozoreva na tej zemlji kakor klas, pijoč njene sokove in hraneč se na njej z nebeško vlago.

Takšen je namreč Tolstoj, pravi sin kmečkega duševnega elementa, njega živi izraz, njegov jezik in njegova psihologija; on je trezen, jasen, on je pravi trudoljubivi orač na njivi idej, zrahljavajoč brazde in sejoč po njih semenje novega življenja in evangeljske vere. Kot pravi Rus se on ne popenja k metafizičnemu nebu, ampak se peča s problemi o človeški sreči, se muči ž njimi in premišlja o njih. On zmerom govori o samih konkretnih stvareh: o vojaštvu, o pijančevanju, o francosko-ruski zvezi, pri vsem tem pa je moč njegovih hrepenenj in stremlenj k božjemu, na zemlji ne še oživotvorjenemu kraljestvu tako velika, neskončna, da potrebuješ prave metafizike, če hočeš vse to razumeti. Tudi ruskega kmeta ne razumeš brez metafizike, ker je tukaj vse, v njem in okoli njega polno ugank in tajnosti, nekakih organskih procesov, iz katerih se poraja življenje. Tudi Tolstega — z vsemi njegovimi etičnimi preiskavamí poslednjih dvajsetih let, celo z vsemi njegovimi trudi, da bi napravil iz evangelija realistično-poučno knjigo, in da bi snel ž njega zlate vence in avreolo, ki ga krasijo v legendi stoletij — tudi Tolstega moreš razumeti popolnoma samo v metafizičnem zmislu, ker živi v njem pravi metafizični duh v njegovih čarobno-jasnih, praktičnih izrazih. On je tako človekoljuben, kakor more biti človekoljuben le tisti, ki se ravna po načelih istinite religije v njenem metafizičnem bistvu. On tako strastno taji življenske idole, in pri tem najbolj veljavne, da se ti kaže ta njegova negacija kot priča njegove mistične daljnovidnosti. Na vse empirizme družabnega in državnega življenja gleda on skozi magični kristal svoje vere v najoddaljenejšo bodočnost.

Ali ta vera Tolstega, vera dogmatična, takorekoč do-kan-tovska ima v temelju svojem naiven nazor o duši, ki jo smatra za nekaj prostega, celotnega, nerazdvojenega v njenem pozemskem in nadzemskem principu. Velikemu ruskemu kmetu, Tolstemu, se dozdeva, da more človek z majhnim trudom preskočiti črez svoj nizki pozemeljski element, da se more osvoboditi od njega in na ta način razrešiti težko dramo osebnega in zgodovinskega življenja. On ne vidi v

človeku te za življenje neizogibne tragedije, ki se vrši v njem med voljo in srcem, med osebnim in božjim principom, med stremljenjem k lepoti in stremljenjem k svetosti. On ne vidi demona, ki gleda iz človeka, demona modrega in očarujočega, nego on misli kakor Ilja Muromec, da vse zlo človeškega življenja je nekak »Slavec Razbojnik«, ki ga lahko primeš za vrat in ga treščiš ob zemljo. Tak značaj imajo največji umotvori tolstovskega talenta: njegova knjiga o umetnosti, njegova »Kreutzerjeva sonata« in njegov poslednji roman »Vstajenje«.

V knjigi o umetnosti se bojuje z idejo lepote, kajti kot fin umetnik on ve, da prinaša ta ideja burjo v umetnost in slepi človeka na poti ustvarjanja. Na mesto ideje lepote stavlja Tolstoj idejo blage splošne ljubezni. Taka preprosta, naravnost dogmatična rešitev tega vprašanja bi bila možna samo v tem slučaju, če bi bila ideja lepote res neka ideja, prihajajoča v človeka odzunaj, če bi bila nekaka fikcija, ki jo je ustvarila površna kultura, in če bi ne imela svojih organskih korenin v človeku samem, v njegovi notranjosti in v njegovem individualnem osebnem elementu, ki samo od sebe stremi k lepoti, hrepeneč k popolnosti svojega bistva. Tolstoj se bojuje s krasoto, katera izhaja iz individualnega egoističnega principa, in katera je potemtakem zla in naravnost nepremagljiva, in tako stoji on na sredi modernega duševnega gibanja, nepremakljiv kakor velika skala, ob katero bijo in ob kateri se penijo živi mladi valovi sočasne idejnosti, današnje zgodovine ž njenimi kritičnimi horizonti, ž njeno dialektiko in z novimi ekstazami. Knjiga Tolstega je zaslovela po vsem svetu, toda ona ni mogla na njem ničesar izpremeniti, ni ga mogla nikamor premakniti zato, ker so bili nasveti, ki jih je on predlagal, da bi se namreč odstranila krasota in se zamenila s čistim dobrim, osnovani na skoro ginljivo-preprosti dogmatični veri v moralno popolnost človeškega bistva.

Prav takšen naiven značaj, brez ozira na umetniški blesk in na moč negacije ima tudi neki drug proizvod Tolstega — »Kreutzerjeva sonata«. Krik Pozdnyševa je prestrašil ves svet. V prvem trenutku se je dozdevalo, da je »Ilja Muromec« v resnici prijel »Slavca Razbojnika« za goltanec in ga že vrgel ob tla; dozdevalo se je, da je res zadosti, če človeške strasti samo utajimo, čeprav bi se s tem prenehal človeški rod sam. Zopet je bil Tolstoj zajel iz globočin življenja eno največjih vprašanj človeškega bitja, je bil visoko vzdignil to vprašanje in ga oblil z lučjo svoje morale, pa tudi tukaj ni bil premeril pomena človeške strasti v njeni usodnosti, v njeni nepremagljivosti in v njeni neločljivosti od človeške volje, katera je sama

na sebi neugonobljiva, ker je princip življenja in ker je vir vseh človeških strasti. Nerazrešljiva tragedija v borbi med telesnim in duševnim človekom se je izpremenila v Tolstem v dramo, ki se more srečno izvršiti. Tolstoj hoče osvoboditi človeka mesenosti in veruje, da ostane človek še potem človek.

Poslednji roman Tolstega, »Vstajenje«, je skozinskozi dogmatičen in morda najnaivnejši izmed vseh njegovih umotvorov. V tem romanu ni pravega vstajenja, namreč vstajenja človeka v njegovi duši in v njegovem mesu. Roman ne kaže notranjih peripetij, nego samo zunanje, daje nam sijajno sliko družabnih predsodkov, napada razne nemoralne državne ustanove, toda ne kaže nam v junaku njegove notranje dialektike, ki privaja človeka k samozavesti njegove malosti in k bogočloveškemu usmiljenju do ljudi. Brez ozira na posamezne poetične podobe je ta roman prozaičen v svoji osnovi, zato ker je zgrajen na primitivno-moralni ideji, od katere je vedoma odtrgano vse nadzemske in podzemske, in katera se dogmatično preprosto strinja z vero Tolstega samega.

II.

Ta normalna filozofija normalnega Rusa je storila mnogo za rusko družbo poslednjih let. Šumela je, valovila in izzivala strašno polemiko od strani liberalnih rutinerjev; mlado pokolenje jo je pozdravljalo, ker je videlo, da naša rešitev ni v politiki, da je še nekaj globočjega nego politika. Okoli Tolstega se je zbrala cela sekta tolstovcev, in čeprav je Tolstoj o teh svojih gorečih privržencih, ki so dovajali njegov nauk do pedantizma, govoril s humorom in zatrjeval smehljaje se, češ, da sam ne pripada tolstovcem, vendar je stal on sredi teh ljudi in sredi tega gibanja, tega ogromnega npravstvenega gibanja, ki je metalo sveže curke vode v inteligentno množico, ki je bila do tedaj vajena samo političnega rezonerstva. Veliki patos kmečke besede je očitvidno premagal srca.

Ali ruske zgodovine ne vodijo samo normalni ljudje. Rusija ima svoje blaznike, svoje norce. Ti ljudje skrivajo nekaj v sebi, zagledali so v sebi nekaj velikega, nekaj posebnega; to je tisti veliki kontrast, ki ga je videl v človeški naravi Kant, in ki obstoji v nasprotju med empirijo in misticizmom, med človeškim in božjim bistvom. Ali to, kar je bilo dostopno spoznanju Kantovemu, temu ruski duh ni bil kos. On se je sicer tudi približal temu kontrastu, toda ne vedoma, ampak samo s čuvstvom. On ga je zaslutil v sebi, stresel se je in se zasmeljal takisto čudno in blazno. Odtod prihaja

ruska norost. Na Ruskem so začeli govoriti blazniki, in ta blaznost, visoka in genialna v svojih pojavih, je ravno taka prava črta ruske narave kakor trezna normalnost Tolstega. Normalni tip, to je tip ruskega moralista — brezumni tip, to je tip ruskega metafizika ž njegovimi nedoločenimi in nenavadnimi koraki. Na čelu današnje literature stojita: normalni Tolstoj in blazni Dostojevskij.

Dostojevskega že zdavnaj ni več med nami, ali podoba njegova stoji pred očmi današnjega pokolenja v plastični obliki. To je pristni tip oduševljenega blaznika, kateri provzroča ob strani Tolstega in pa ob strani ravno tako normalnih epskih figur Turgenjeva in Gončarova poseben vtisk. Izmed umetniških velikanov preteklega časa spominja Dostojevski od daleč samo na Gogolja, ki je bil tudi strašno kompliciran v svoji naravi in psihološko razdvojen v svojih stvaritvah, nekoliko grbast, bolehen, z obrazom, na katerega so legle črte izmučenega sataninstva, z vrtajočimi očmi — takšen je bil Dostojevski, takšnega se spominjam iz svoje mladosti, ko sem ga mimogrede videl kot študent na nekem javnem večeru. On je nekaj govoril študentski množici s svojim posebnim jezikom, in spominjam se, da so se mu mladi ljudje raztreseno posmehovali radi njegovih proroških besed, za katere takrat še ni bil nastopil čas. Ko bi se on pokazal sedaj s prav istimi neizpremenjenimi besedami, obstopile bi ga goste množice ljudstva in bi ga poslušale brez vsakršnih nesporazumkov. Naša literatura stopa ravno sedaj v strujo Dostojevskega.

Dostojevskij je razodel človeško dušo do dna in pokazal neizogibno tragedijo njenega življenja, katera pa ima svojo komaj vidno razrešitev na tisti tenki črti, ki beži nekam proč od dejstvenosti. Če pregledujemo poglavitne spise Dostojevskega, lahko rečemo, da je on upodabljal človeško voljo posebno individualno, vsekdar fino hudobno in zvito egoistično in v njenem večnem kontrastu s človeškim srcem. Volja in srce se borita med seboj kakor dva nasprotujoča si elementa, izmed katerih imata vsak posebej svojo dinamiko. Vse, kar vidimo okoli sebe, vse to je posledica osebne volje in volje množice, katera ima svoje nižje in višje zakone, fiziološke in estetične. Volja je zmerom zla v svojih najbolj jarkih in strastnih pojavih, zato ker v svoji metafizični, skrivnostni in nerazluščeni osnovi nasprotuje dobremu, ki se ne da strinjati z zmago osebnega bista.

Takšna je filozofija umetniškega ustvarjanja Dostojevskega, in ravno ta filozofija, ki je osvobodila probleme moralnosti od vsakršnih utilitarnih ozirov, je posebno blizka današnjemu človeku. Romani

Ruski novelisti.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Akil Volynskij (St. Peterburg).

III.

Največji talent moderne ruske beletristike, Anton Čehov, se mora z ozirom na svojo umetniško prednost postaviti tik za Tolstim. On je dovršil slikanje normalne ruske duše, katera se na prehodu v novo dobo muči s svojimi razdirajočimi jo boleznimi. Čehov je stal kot zdravnik ob postelji na smrt bolnega človeka. In kaka čudovita umetnost se je porodila pod peresom tega zdravnika! Njegove novele, njegove poslednje drame in vse, kar on piše, prešinja globoka resnoba in iskrenost. On tiplje žilo, posluša srce, govori previdne mehke besede in se naglo obrne, da bi skrnil pred bolnikom solze, ki so zalile njegove oči, ker čuti, da mu ne more pomagati. To so svete solze ruske duše. Že sam slog njegovih povesti, njegovih popisov, dialogov, junakov — vse to prešinjajo skrite solze avtorjeve. Prav lahko razumemo, zakaj ruska publika poslednja leta tako ljubi tega nadarnega pisatelja. Čimbolj spoznava sama svojo bolezen, tem bliže ji je Čehov, ker vidi samo sebe v njegovi umetnosti, in ker je on sam čimdalje bolj resen in iskren.

Čehov je začel svojo literarno delavnost z nedolžnimi igračami, ki so se tiskale v satirskih časopisih. Poznal ga je samo majhen krog občinstva, toda kakor se to navadno dogaja pri resnično nadarjenih ljudeh, imel je že takrat obilo gorečih privrženecv. Iz tega malega kroga je zaslulo njegovo ime polagoma med širšo publiko. V Peterburgu, pripoveduje legenda, da je prvim uspehom Čehova veliko pripomoglo »Novojo Vremja«, ki ga je na mah zapazilo in povzdignilo. Seveda pravi umetnik ne potrebuje pokroviteljstva časnikarskih glumačev, ki so se mu zadnji čas začeli celo posmehovati. V pravo veliko rusko literaturo je vstopil Čehov šele s tistimi spisi, ki so bili natisnjeni v »Severnem Vestniku«. O teh spisih je izpregovorila kritika svojo besedo, in za nje se je navduševalo občinstvo. Od tega časa je njegova popularnost rasla čimdalje bolj brez ozira na to, da so ga liberalni žurnali napadali, in brez ozira na to, da so se poleg njega začeli razvijati tudi drugi beletristični talenti, ki so imeli tudi šumen uspeh.

Slava Čehova zatemnjuje vse druge sočasne mlade slavce. Posebno so pripomogle k temu njegove poslednje drame: »Čajka«,

»Ded Vanja«, in »Tri sestre«, ki se prikazujejo z nenavadnim uspehom v moskovskem »Umetniškem gledišču«, ki sta ga osnovala Stanislavskij in Nemirevič-Dančenko. Občinstvo je zagledalo pred seboj čehovske junake vtelešene in spoznalo je samo sebe. Bolezni, ki mučijo to občinstvo, so bile razkrite na odru; razkrila jih je nežna in rahla roka, in čeprav v proizvodih Čehova ni ozdravljajoče moči, vendar je v njih sočutje in tolažba. V resnici, sredi vrenja današnje literature stoji Čehov na posebnem mestu skoro osamljen. Najbolj peneči valovi sedanjosti so se zavalili v drugo stran, v smeri od Tolstega k Dostojevskemu, in zato je menda Čehov, ki je organski izrastek iz zemlje, ki jo je razoral Tolstoj, mnogo bližji množici čitateljev nego mnogim izmed tovarišev po peresu. Vendar ima s temi ljudmi nekaj občnega, kar ga razlikuje od Tolstega. Junaki Čehova so bolni, a sami ne vedo za kako boleznijo, oni umirajo, ne da bi vedeli zakaj, in to njih neznanje dokazuje, da so dospeli k neki veliki, še ne razumljivi resnici. Umetnik še sam ni dosegel te resnice in morebiti je ne doseže nikdar, toda on stoji pred njo in čuti njeno važnost . . .

Obenem s Čehovim se je prikazala svetla zvezda Korolenka. To je tudi nadarjen pisatelj, ki si je na mah pridobil zanimanje, in lahko rečemo, da je dosegel tudi mejo svojega umetniškega razvoja. Njegove najboljše novele imajo eksotičen značaj, ker je obdelaval snovi, tuje ruskemu življenju, ker je slikal z barvami daljnih krajev. On opisuje severno tajgo (pragozd), tipe poljsko-ruske zemlje in svobodnih junakov sibirskih. Povsod čutiš pri njem liberalne proteste, ki jih ublažuje nežni zvok srčne strune. On slika vnanje življenje v konkretnih, individualnih oblikah. Včasih preiskuje tudi psihološko strujo tega življenja, toda vsakokrat, kadar hoče pogledati v »skrivnostno globočino omračene človeške duše«, stopi njegovemu umetniškemu delu nekaj na pot. Opisavanje vnanje prirode in vnanjega življenja — zameti in snežni viharji, žgoči mraz, ledovje sibirskih rek, poetični šum temnih gozdov, življenje raznih begunov in voznikov, stokajočih pod jarmom uboštva — vse to se vrti pred nami jarko, svetlo in silno, in vse to zakriva pri njem notranji zmisel človeškega življenja, ki bi lahko imelo pri umetniku s takšnim talentom, kakršen je Korolenko, najvišji interes. Kdo ve, kakšne notranje borbe mučijo tega pisatelja, in kako težko se on omejuje na interese žurnalnega liberalizma, kakšen poseben publicistični takt ima v svojem umetniškem delu, ki dopušča samo površno-previdno dotikanje k nekaterim snovem, ki ne razdira ustanovljenih svetlin

»subjektivne« sociologije. Nekaj treznega, jasnega, normalnega se kaže v vseh njegovih eksotičnih povestih. Korolenko je precej zaostal in ne vidi, kaj se godi v moderni literaturi, celo pri pisateljih, ki imajo veliko manj talenta nego on. On nekako nazaduje v svojem literarnem delu in ponavlja včasih nekatere svoje prejšnje motive; zato ne vzbuja več tako živega interesa v tisti publiki, ki se gnete okoli Čehova in Gorkega. Struje, ki se raztekajo iz rezidenc po vsem Ruskem tako naglo iz središča na periferije, vznemirjajo in dražijo Korolenka, sedečega v provinciji za uredniško mizo, le malo. On nima kaj odgovoriti na te struje; ne simpatizuje ž njimi niti jih ne zanika. Simpatični talent Korolenka usiha polagoma in se izgublja.

Poleg Korolenka moramo postaviti pisateljico Mikuličevo, ki je naglo zaslovela v literaturi in izzvala šepet zadovoljnosti, kakršnega izzove včasih v občinstvu pikantna, lepo oblečena ženska. Mikuličeva je pikantno in lepo opisala gizdavo posvetno damo in njeno evolucijo iz rane mladosti do njene poslednje družbinske drame. Za talent Mikuličeve se je navduševal nekaj časa celo Tolstoj; toda čudno, kakor naglo je bil tudi priznan njen talent, tako hitro se je izčrpal. Pod površjem svežih in živih barv so se skrivali tesnosrčni moralni nazori, se je skrivala tiha želja, da bi pobirala stopinje za moralnim Tolstim. Prav na dnu teh hrepenenj je ležalo pri tej pisateljici celo komaj vidno licemerstvo. Poslednja leta je popolnoma izginila z literarnega obzorja.

IV.

Na meji med staro in novo literaturo moramo postaviti Garšina. To je pisatelj posebne usode, ki jo lahko imenujemo tragično v resnem zmislu. Njegovo ustvarjanje se ni dalo ločiti od njegove osebnosti, ki je bila skozinskoz humana, poetično-humana. Bil je zbolel na duhu, potem se je povrnil iz blaznice, toda znak nekega ginljivega brezumja ga ni ostavil nikdar. Ne morem pozabiti nekega svojega vtiska, ki ga je naredil name Garšin, srečavši me nekega dne na Nevskem prospektu. Zdel se mi je nekako odebeled, toda njegovo lice, njegove oči in vsa njegova vnanjost je kazala, da je to čisto poseben človek, ki ni nikomur drugemu podoben. Črez nekolike dni se je razširila po Peterburgu novica, da se je Garšin ubil, skočivši z vrha stopnic na tla. V eni izmed njegovih najboljših povesti »Iz spominov prostaka Ivanova« je imeniten prizor. Opisan je hip iz rusko-turške vojne, ko defilira armada pred

carjem Aleksandrom II. »Kakor bi bile perutnice izrasle in jih nesle dalje — piše Garšin — tja, kjer je grmela godba in kjer se je razlegal glasen urá . . .«

Umetnik je hotel pokazati, kako se čuti v tem gibanju mas nekak močen instinkt, ki daje ljudem krila in jih goni naprej. V Garšinu je bilo nekaj tolstovskega z ozirom na нравstveno vzvišenost epskega pripovedovanja, toda tudi ti tolstovski motivi so prehajali pri njem v nekako lirsko ekstazo, pluli dalje, tresli se in se razbijali v tragično disharmonijo.

Glede široke popularnosti se more z Garšinom primerjati samo današnji mladi pisatelj Maksim Gorjkij. Zaslovel je hitro, v kakih dveh, treh letih, in kakor se nam dozdeva, je že dosegel vršino svoje slave. Njegov talent že ne napreduje več, morebiti že celo pada. Sicer pa usode takih neenakomernih talentov ni mogoče prej videti, in prav mogoče je, da razvije Gorjkij, če dobi od kake nove strani posebnih vtiskov, novo moč. Nikakega dvoma pa ni, da je eden najoriginalnejših današnjih talentov; in morebiti ravno zato, ker je nekako divji, privlačuje čitateljstvo k sebi. Kaj je vse bil Gorjkij v svojem nemirnem življenju, predno je postal pisatelj po poklicu! Bil je črevljarski učenec, kuhar na parobrodu, pek, poulični prodajalec kvasu in jabolk, pisar pri nekem advokatu, od katerega pa je, čeprav se mu ni slabo godilo, ušel in spet začel bloditi po svetu; nakladal je blago na ladje in delal na železnih cestah. Nestrpljiv, goreč in svobodoljuben se ni hotel prikleniti na eno mesto, nego je menjal en posel z drugim, je obupaval, poskušal ustreliti se in potem je zopet vstal na svoje noge. Takšen je Gorjkij v življenju, takšen je tudi v umetnosti. On je ustvaril v literaturi tip bosjaka, človeka odtrganega od zemlje, ki se pa tudi ne prišteva k masi mestnega proletarijata. Mlado marksistično gibanje je zgrabilo seveda tudi njega, zato obliva Gorjkij s svojim humorjem prostodušnega kmeta, ta normalni tip ruskega človeka. Pravzaprav pa Gorjkij ni pristaš tega gibanja, kajti namesto instinktov razredne borbe nosi v sebi instinkt individualnega svobodoljubja, nekak anarhističen element, ki ga približuje nekaterim zapadnoevropskim literarnim strujam. Včasih se v njem zbudi nekaj zlobnega, brezobzirno-negativnega, zbude se neke posebne moči, ki dvignejo Gorjkega nad vsakdanjo posvetno moralo; in v takih trenutkih se sveti njegova umetnost v zloveščih barvah nietzscheanstva in takrat je nekoliko podoben tudi Dostojevskemu. In kaj je vzrok njegovih uspehov v današnjem občinstvu? Gorjkij je svež, nov, in čeprav po svoji biografiji ni kulturni človek,

vendar koraka v prvi prsti. Naj bo že globočina njegovega talenta kakršnakoli, on je brez dvoma vrgel v rusko literaturo nov ferment, ki s kvasom dekadentstva vred osnuje bodočnosti nove literarne organizacije.

Kar se tiče razmer njegovega talenta, moremo reči, da je njegova umetniška dikcija jako nepopolna, včasih groba, včasih prisiljena, vobče neharmonska. Njegove barve so svetle, često pa tudi kričeče, retorične, kakršne rabi človek silnih čustev, ki pa nima dovolj samokritike in izobraženega ukusa. V nekaterih njegovih podobah se čuti domišljavost . . . Bosjak Gorjkega se nam ne kaže vselej kot produkt ruske zemlje. Ti bosjaki brodijo v prašnem viharju in povsod, koder jih Gorjkij pošilja, nastopajo kot tujci, prišleci, o katerih ne veš, odkod so se pojavili. Ti nedostatki umetniškega talenta Gorjkega postanejo nam jasni na ta način, ker je on iz početka nastopil kot pisatelj določenega, priljubljenega motiva, ki se je porodil v njegovi lastni duši. Morebiti se je izpremenil ta njegov motiv tudi vsled uspehov med občinstvom pri njem v gospodujočo idejo. Krog njegovih vtiskov, s katerimi živi vsaka umetnost, kateri pa se pri njem nanizujejo na gotovo misel, se je zožil in pisatelju pričenja groziti opasnost, da upade v enolični shematizem. Njegove nove povesti že nimajo prvotne svežosti in prožnosti, čeprav se trudi avtor, da bi obnovil in pomladil svojo muzo z motivi iz drugih sfer ruskega življenja, kakor n. pr. v romanu »Toma Gordjejev«. Včasih piše Gorjkij na snovi, ki že niso več nove, kakor n. pr. fantazije o hudiču, ali zopet šine na dan poprejšnja osnovna struja njegovega ustvarjanja, kakor n. pr. v krasni črtici »Šestindvajset in ena«. Posamezna mesta te črtice so polna moči in brez ozira na realistično risbo temnega milieuja žemljepekov polna nekake neizrazljive poetične dražesti. Avtor je nazval svojo črtico »poema«. V resnici je junakinja te poeme, hišna Tanja s svojim rožnatim obrazkom in modrimi veselimi očmi, po svoji naturi čista in vendar predrzna v svoji prvi strasti, nekako višje bitje, ki je moralo izzvati obožavanje šestindvajsetih pekov. To dekle je bilo božanstvo za te ljudi, na mah pa je padla v njih mnenju, nakopala si s tem njih gnev, in vendar je stopila iz njih kroga s ponosno glavo in s čustvom preziranja teh nesrečnih delavcev. Tukaj tiči res nekaj krasnega, in nevedoma veruješ radi tega nadarjenemu avtorju.

(Dalje prihodnjič.)

Ruski novelisti.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Akil Volynskij (St. Peterburg).

(Dalje.)

Sedaj naj izpregovorimo tudi o ruski dekadentni struji. Pred vsem — kaj je sploh dekadentstvo? Dekadentstvo je upad ali, da se točneje izrazimo, zavedno odpadanje od česa takega, kar se je prej smatralo za stalno in trdno. Vpraša se sedaj — od česa? To je odpadanje od poprejšnjih svetinj, od poprejšnjega Boga in od npravnosti — odpadanje v to, kar je nasprotno Bogu, v estetiko, v zlo, demonsko obajajočo krasoto. Če začčenja človek odpadati od svojega notranjega božanskega elementa, ostaja mu iti vedno dalje in dalje samo po poti svojega osebnega elementa. Torej glavna črta dekadentstva je stremljenje k čisti estetiki, odcepljeni od vsakega drugega višjega ideala. Takšen zmisel ima dekadentstvo v vseh svojih poglavitnih pojavih, v literaturi in v slikarstvu. To je nekaka zamaknjenost, nekaka utrujenost in živčna izmučenost. Človek se mora boriti pri tem s samim seboj, s svojo božjo naravo, ki nikdar ne izgine iz njega, pa naj ga gonijo njegovi osebni instinkti kamorkoli. Zato nastopa v najboljših proizvodih dekadentske literature, pri takih talentih, kakršna sta n. pr. Baudelaire in pa Verlaine, ki sta iskrena dekadenta, estetični kult v spremstvu nekakega srčnega vzkrika; duša takega umetnika je neharmonska in razdvojena. Dekadentstvo je bolezen, ali ta bolezen ima svoj posvečeni zmisel, ker je nekaka reakcija proti pretirani rutini. V gnitju in razpadu osebnega človeškega elementa se poraja sveže in zdravo zrno novega človeka. Naj pojasnim to stvar z neko osebno anektoto. To se je bilo zgodilo pred par leti med uredniki »Severnega Vestnika«. Nekoč smo se živahno prepirali celo noč do jutra. Proti jutru pa je urednica Gurevič na mah utihnila. Gledala je zamišljeno pred sebe, in zdelo se mi je, da je zaspala z odprtimi očmi. Bilo je vse tiho. Naposled mi je pripovedovala, da je videla takrat vse predmete okrog sebe v mavričnem spektru in da jo je ta optična prikazen porazila posebno radi tega, ker je nedavno poprej videla v luksemburškem muzeju v Parizu neko sliko, predstavljajočo nago žensko, naslikano v ravno takšnih mavričnih barvah. Zame je bil ta slučaj popolnoma razumljiv. Ko so bile v prepiru potrošene in utrujene vse duševne

moči in so te moči nekako zaspale, vendar organizem ni spal, nego je nadaljeval svoje osebno delo, ki ga pa ni vodila in nadzorovala več normalna logika. To je tipični element dekadentstva . . .

Na čelu ruskega dekadentskega gibanja stoji Minskij. Ta pisatelj, pred vsem pesnik, piše tudi drame in kritično-filozofske članke; sestavil je celo svoj posebni filozofski sistem. Če se vprašamo, kakšen je ustvarjajoči talent Minskega, moramo reči, da ta talent baš ni velik in ne sijajen. Navzlic temu je Minskij zanimiv in pomenljiv, ker so njegovi spisi polni misli in nekakih izvirnih idej. To je pravi dekadent, ali dekadent duha, ne pa čuvstva. On vidi svet v takšni luči, v kakršni ga vidijo ljudje, ki nimajo zdravih oči. Kot beletrist je zbudil Minskij poslednji čas mnogo kritik v časopisih s svojo »tragedijo iz današnjega življenja« pod naslovom »Alma«. Ta »Alma« nima nikakršne žive psihologije in je brezbarvna ter neokretna stvar. Minskij kriči celo svoje življenje o lepoti, on je prvi na Ruskem začel kričati o njej, v njegovi duši pa ni nikake lepote, in zato tudi ni nikake lepote v njegovih proizvodih. Lepota je čudo osebnega razvoja, je njegova organska popolnost, tesno zvezana z življenjem, in zato se ne da umstveno sestaviti. Minskij hodi sredi modernih pisateljev kakor nekak pameten gluhonemec, ki vidi včasih več, nego vidijo drugi, ki pa ne more povedati, kaj je videl, nego on se večno trudi, da bi pokazal svoje misli in čuvstva, ki glodajo njegovo osamljeno dušo.

Od Minskega prehajamo k Merežkovskemu. Pesnik, beletrist in kritik Merežkovski se takisto nahaja v večnem procesu evolucije, ki pa ni organska, kajti v njegovi duši ni nikakega samostalnega, celotnega jedra. Izkrajja je pobiral stopinje za Nadsonom, bil potem »narodnik« in se navduševal za Gljeba Uspenskega; v devetdesetih letih pa je posnemal Minskega. Potem je nekaj časa hodil za Nietzschejem in takrat je pod vplivom tega nemškega filozofa napisal cel članek o Puškinu, išoč in dokazujoč v tem ruskem pesniku elemente nietzscheanskega heroizma. V tej dobi je tudi napisal zgodovinski roman »Zavrženec«, ki je imel velik uspeh, ker je v njem obilo dramatičnih prizorov. V nekem drugem romanu »Leonardo da Vinci« vidimo pa že vpliv idealistnih struj; z novopaganskimi tendencami se mešajo tukaj novokrščanski motivi. Zadnji čas je zašel Merežkovski zopet v novo idejno strujo. Na Nietzscheja je davno pozabil in ga ne mara več. Sedaj je moralen in veren pravoslavce. Tolstoj, ki smelo ruši dogmatična svetišča, se mu zdi naravnost smešen.

Morebiti najbolj tipična figura med dekadenti je pisateljica Gippius. To je dekadentka čuvstva. Vse, kar ona izraža in opisuje, je nekaka tenka pajčevina čuvstva, skozi katero gleda v svet. Njeni spisi iz prirode so krasni, kakor fina gravura, kajti lepa priroda daje hvaležen material dekadentskim fantazijam. Ravno veliko svojega originalnega daru Gippius nima.

Poslednji čas začenja Gippius pod vplivom novih idealistnih struj iztikati božansko stran v človeški prirodi, pa tudi v tej smeri ni originalna.

Preostaje nam še reči dve, tri o poslednjem dekadentu v ruski beletristiki, ki je bil na mah zaslovel, sedaj pa je že usahnil in skoro izginil iz literature. To je Sologub, avtor nekaterih lepih pesmi, ene jako dobre črtice pod naslovom »Sence« ter nekaterih povesti in novel, s katerimi je bil pokazal meje svojega talenta. Sologub je tudi dekadent čuvstva, nekoliko soroden Gippiusovi, ali seveda močnejši in temnejši nego ona. V povesti »Sence« zveni nekak globok pesimizem. Dozdeva se nam, kakor da bi bil nekak ruski Schopenhauer prišel iz soparne kleti, pogledal na svet in rekel, da vse to so sence. Popolna negacija sveta, vseh njegovih radosti in vsega njegovega dejanja in nehanja. Ko bi bil Sologub dovolj močen, da bi mogel iti dalje po tej poti, ko bi imel dovolj duševne in kulturne vsebine, mogel bi postati iz njega velik pisatelj. To pa, kar je napisal Sologub za svojimi »Sencami«, je polno bolehnih halucinacij, nravstvenih perversnosti in gnilobnih miazmov v umetniški obliki.

Kakor na zapadu tako so se tudi na Ruskem začeli dekadenti izneverjati svojemu dekadentstvu in so začeli zopet plavati v idealistični struji. Na Ruskem je takšna nagla evolucija dekadentstva čisto naravna, ker ga ni naroda na svetu, v katerem bi bila dekadentstvu nasprotna struja tako močna, kakor je religiozna struja; in tudi zagadelj je ta pojav tako naraven, ker je dekadentstvo čisto kulturno seme, ki so ga zanesli zapadnoevropski vetrovi v blatno Rusijo. Kadar se ta proces izvrši in prerodi v novo obliko pesništva, je prav mogoče, da se prikažejo iz tega gibanja nove literarne moči. Tolstovska tradicija je že vsa izčrpana v ruski literaturi in veliki talent Čehova je zadnja beseda v tej smeri. Struja Dostojevskega pa se šele začenja.

(Konec prihodnjič.)

Ruski novelisti.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Akil Volynskij (St. Peterburg).

(Konec.)

V.

staje nam sedaj, da se na koncu še ozremo na postranske struje v sočasni ruski beletristiki, ki imajo tudi svoje življenje in svoje talente. Tako moramo omeniti pisatelje, kakršni so: Jasinskij, Nemirovič-Dančenko in Gnje dič. Jasinskij je velik, sijajen talent, s potezo skritega erotizma, talent, ki pogublja svoje moči s preveliko plodovitostjo. Včasih se Jasinskij še pokaže v literaturi s kakim dobrim spisom, vobče pa se njegova delavna moč že nagiblje h kraju. Poleg tega, da je publicist in urednik nekega žurnala, še napiše včasih kaj beletrističnega, toda njegova beletristična slava že zahaja.

Takšen lep talent je tudi Vasilij Nemirovič-Dančenko. Vsak njegov roman je nekak brzovlak, ki leti po polufantastnih in čarobnih pokrajinah evropskega juga, ki švigajo mimo tako naglo, da se ti v glavi vrti, zlivaje se in mešaje med seboj. Njegovi junaki se tudi tako naglo bliskajo mimo nas in nas srečavajo na trenotke, ali bržko smo jim hoteli pogledati v duše, že izginejo v dimu daljnih horizontov. Vsi ti ljudje govorijo nekoliko prenačlo in glasneje nego navadno ter prekričavajo hrum in trušč letečega vlaka. Če čitaš kak njegov roman, se ti dozdeva, da sedi v kupeju v družbi dobrega in poštenega človeka, ki je strašno veliko videl po svetu, ki pa ni zapadel vsled tega pesimistni misli, nego te še zabava s svojimi veselimi, vmes sila realističnimi anekdotami, da se mu smeješ od srca, včasih pa simpatizuješ z njegovo iskrenostjo. Ta prisrčnost kar tako brizga izpod njegovega peresa.

Kar se tiče Gnje diča, smemo reči, da je tudi to precej sočnat talent, četudi ne dosega omenjenih dveh tovarišev. Nekaj buržoaznega in nepristnega čutiš v njegovih stvareh, na katerih je zmerom pritisnjen pečat domišljavosti in gizdalinstva. Če so Nemirovič-Dančenkovi romani brzovlaki, potem bi rekli, da so Gnjedovičeve povesti kočije z gumovimi kolesi, v katerih se avtor imenitno vozi v okolico peterburško in med vožnjo brizga na pešče poulično blato.

Gnjediču precej podoben je nekoliko starejši, tudi nadarjeni, a silno domišljavi pisatelj *A vsjejenko*.

Čisto osamljen pa stoji sredi modernih ruskih beletristov že ne več mladi pisatelj *Aljbov*. To je nekaka Heinejeva smreka, ki, stoječ na goli višini ter premišljuje žalostna in zamišljena o nečem daljnem. V *Aljbovu* je nekaj Dostojevskega, ali brez globokih kontrastov in brez njegovega temperamenta. On piše sila malo in kakor bi mučno trgal iz sebe vrsto za vrsto. To je umetnik, o katerem lahko rečemo, da je ustvaril vse iz sebe, kateri skoro ničesar ni jemal od življenja in ki je to, kar je vedel in videl, vselej oblival z motno lučjo svoje duše. Če prečitaš njegove najboljše stare povesti s pijanimi junaki siromašnih peterburških predmestij, ti postane njegov zamišljeni in pošteni talent simpatičen.

Kaka množica je še pred nami imen znanih beletristov! Težko jih je razporediti na posamezne skupine. Takšna klasifikacija pa tudi ni potrebna, ker ima literarno delo svoje posebno življenje. To, kar danes nima določenega zmisa kot umetniški pojav, to utegne morebiti drugikrat, v kombinaciji z drugimi literarnimi fakti, če se talenti poglobijo, ustvariti novo moč. Toda nekaj lahko rečemo o vseh teh beletristih: oni plavajo v liberalni vodi žurnalizma in navdihujejo jih napredni motivi.

Takšen je bil nedavno umrši, svoje dni znameniti romanopisec *Šeller*. Dolgo in marljivo je deloval v literaturi ta ruski *Spielhagen*, pa brez nemškega kulturonostva in brez tistih čisto poetičnih probleskov, ki jih nahajamo pri pristnem *Spielhagenu*.

Poleg *Šellerja* moramo imenovati *Boborykina*. Ta pisatelj je korakal neutrudno po literaturni cesti preko raznih generacij s ponosno glavo, z velikim kovčegom inteligentnosti, če se smemo tako izraziti, in pa z momentnim fotografskim aparatom v roki — čisto po evropski maniri. V romanu je on samo publicist, čeprav se v nekaterih manjših povestih pogloblja tudi v psihološke probleme; včasih igra tudi sovražnika žensk, a včasih filozofuje na otožnih strunah. Dobro je, da še on živi v literaturi, no skoro bi bilo boljše, ko bi se nekoliko umiril.

Vnet pristaš *Boborykina* je *Lugovoj*, avtor neobičajno dolgih romanov, posipanih z inozemskimi frazami.

Še nekoliko imen: *Ertelj*, *Mamin*, *Mačetet*, *Barancevič*!

Ertelj je svoj čas izzval nekako senzacijo. On je risal nove slike iz življenja potepuških in blodečih elementov, je slikal razne podobe, ki so prihajale v inteligencijo iz neinteligentne družbe.

Ker ni bil posebno silen talent, je moral otemneti tisti čas, ko so nastala v literaturi prava psihološka vprašanja. Ž njim vred sta ugasnila tudi talenta Salov in Nefedov. Imenujemo še Mamina-Sibirjaka, moža, ki ima precejšen talent v etnografskih sferah. Obrtne, delavske, malomeščanske in nižje uradniške kroge peterburške slika Barancevič, skromen, tih in pošten literat, ki se ne sramuje služiti kruha pri upravi mestne železnice. Vsekakor stoji Barancevič više nego Potapenko, pisatelj nevsakdanjega talenta, ki pa ga je prehitro izčrpal. Njegove prve povesti iz njemu dobro znanega duhovniškega življenja so bile izvrstne. V teh povestih se je čutila moč, je trepetal humor in je bila neka srčna iskrenost. Ali zaželelo se mu je šumnega rezidenčnega življenja, in začel je pisati takorekoč z obema rokama; delal je za žurnale, za dnevnike in za gledališča, padaje kot umetnik čimdalje niže. Sicer pa je usoda Potapenka dovolj značilna kakor sploh usoda marsikaterega omejenega talenta, ki se je izpisal v obdelavanju one in iste snovi. Takšna sta n. pr. tudi Stanjukovič in Mačtet. Stanjukovič je znal izvrstno opisavati mornarsko življenje, s svojimi dolgimi romani pa je postal neznosen. Mačtet je bil spisal svoj čas nečloveško krasnega »Žida«, pri čigar čitanju se je marsikatera mehka duša zjokala od ginjenja, toda pozneje se mu ni hotelo nič več posrečiti, česar koli se je lotil.

Ne smemo pozabiti tako nadarjenega in priznanega pisatelja, kakor je Kot-Murlyk, izvrstnega bajkarja, ki pa je v romanu delal strašne stvari, v katerih je mešal špiritizem, umazane Jude in nekake požare. Kako dobro je, da je svoj čas pisal tako dobre pravljice, in kako dobro bi bilo, ko bi ne bil pisal svojih romanov! Ne maram karakterizirati takšnih pisateljev, kakršni so n. pr. Bježeckij, Budiščev, Bunin, Timkovskij, ne zato, ker so morebiti brez talenta, nego zato, ker ni prijetno govoriti o njih talentih. Sicer pa še niso popolnoma razvili svoje fiziognomije. Neobhodno potrebno pa je, da omenim Meljšina, Čirikova in Veresajeva. Vsi ti so publicistično pobarvani pisatelji. Meljšin je avtor slovitih črtic iz življenja jetnikov, ki jih je pisal pod zaglavjem »V svetu zavržencev«. Čirikov in Veresajev sta mlada, tudi tendencijozna pisatelja, nekoliko nagnjena k marksizmu. Vse te pisatelje ljudje radičitajo, toda njih popularnost popolnoma zatemnjuje slava takšnega pisatelja, kakršen je Gorjkij, ki se dviga pred njimi kakor kaka nedosežna vršina . . .

* * *

Z valova na val sem prešel v svojem kritičnem čolnu skoro preko vsega literarnega morja moderne Rusije. Do brega imam preplavati samo še en val, ki pa je precej visok in peneč. To so pisateljice, ženske. V ruski literaturi so že davno stopile na površje in si pridobile slavna imena: Marko Vovček, Kahanovskaja, Hvoščinskaja in Smirnova. Smirnova še deluje v literaturi, je napisala zadnji čas nekoliko dram, ki so se predstavljale, toda njena moč pripada preteklosti. To je jako velik talent treznega duha in živahnega temperamenta. Čitala jo je vsa Rusija, tudi takrat, ko so slovela imena Turgenjeva, Dostojevskega in Ščedrina. Sedaj piše Smirnova redkokdaj umetniške stvari, le tedajpatedaj objavlja feljtone, v katerih govori s skoro nežensko smelostjo in odkritosrčnostjo o teh ali drugih prikaznih tekočega življenja. V teh člankih izliva Smirnova tudi tisti žolč proti človeški podlosti in gluposti, ki ga je poprej izlivala v svojih povestih.

Poleg Smirnovne moramo postaviti Olgo Šapir, ki je napisala mnogo romanov in povesti, polnih jako lepih človeških motivov. Včasih je tendencijozna, posebno v snoveh iz ženskega socialnega življenja.

Imenujemo še pisateljico romanov Šabeljsko-Toločino, precej nadarjeno žensko. K mlajšim pisateljicam pripadata novelistki Gurevič in Krestovska. O Gurevičevi ne bom govoril, ker se morebiti šele razvija in to preblizu pred mojimi očmi. Krestovska pa je že čisto dozorela pisateljica. Novih perspektiv menda ne najde več. Začela je bila z majhnimi črticami, ki so imele velik uspeh, pozneje je napisala nekaj večjih stvari. Ona je menda najbolj ženska med vsemi ženskimi pisateljicami in ima na sebi vse ženske prednosti in napake.

Lahko bi vam naštel še nekaj pisateljic drobnejših talentov. Takšne bi bile: Julija Bezrodnaja, Ljetkova, Hin, Verbickaja, Annenkova-Bernar in Luhmanova. Poleg teh imenujemo še nadarjeno pisateljico, ki se loči od poslednje skupine — to je Ščepkina-Kupernik. To je pesnica in novelistka, ki stoji v ruski literaturi na čisto svojem posebnem mestu. Ona slika ljudi vselej tako poštene, simpatične in krepostne, da bi imenoval človek njen slog prelesten, pravzaprav pa se skriva pod to vnanjostjo nekaka maniriranost in koketljivost. Ščepkina-Kupernik piše tudi drame in prevaja za gledišče iz francoske literature jako dobro in smelo.

Pri bregu sem. Pregledal sem rusko literarno morje, v katerem se zrcali rusko nebo s svojimi jasnimi zvezdami. V tem morju trepečejo

zvezde, se zibljejo in zlivajo svojo luč, ali na nebu plavajo v gladki harmoniji, in kakšna brezdanja globočina se odkriva v tem nebu, koliko še nepreiskanih virov oduševljenja je tukaj za bodoče talente! Ti talenti pridejo, in ko sprejmo v sebe vso to vrtoglavo krasoto, vse brezumje nepozemske resnice, povedo rusko umetnost še dalje — dalje nego Tolstoj, dalje nego Dostojevskij; kajti, najsi bodo ti velikani še tako polni misli, idej, vendar niso izčrpali vse umetnosti. Kakšna množica nenačetih moči je še v ruskem narodu! Kultura njegova je še neznatna in površna, toda ustvarjajoča moč sili naprej, in ker jo vodi tisto, kar je globočje nego vsaka kultura, odkriva vsak dan nove resnice. Tukaj je vir tiste posebne ruske progresivnosti, ki se pravzaprav še ni pokazala, katera se pa gotovo izlije nekega dne na dan iz ruske umetnosti, izlije se po Ruskem in razlije se po vsem svetu. In kadar se to zgodi in se zgodovina ozre v preteklost, takrat bosta Tolstoj in Dostojevskij še zmerom stala na svojem prejšnjem mestu kakor dva tipa — normalni in pa brezumni tip oduševljenega Rusa.

Veliko je že storila ruska umetnost, ali kako obširno polje se razprostira šele pred njo!

(Iz ruskega rokopisa prevedel A. Aškerc.)

Iz bosanskega perivoja.

V.

Kje si, dragi, da te ni?
Minulo je sedem dni,
kar me glavica boli;
minulo je tedne tri,
kar me že srce boli.

Kdo naj lečnik meni bo,
kdo objame me tesno,
kdo poljubi me gorko?

Venec bel si bom izbrala,
živa v grob se zakopala,
iz zemljé bom govorila,
dragega navek ljubila.

C. Golar.